

พันธุมบุรี : พระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี About of PhanThumburi, Buddhism in Suphanburi

พระครูสิทธิปัญญากร (ธนปญโญ/ศิริพฤษ) (Phrqa Khru Sitthipanyakorn (Dhanapañño/Siriphruek).

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอประวัติศาสตร์ของพันธุมบุรี หรือ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเมืองโบราณ พบหลักฐานเริ่มตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิ ฟูนัน อมราวดี ทวารวดี และ ศรีวิชัย สุพรรณบุรีเดิมมีชื่อว่า ทวารวดีศรีสุพรรณภูมิ หรือ “พันธุมบุรี” ในด้านประวัติศาสตร์การกอบกู้เอกราชชาติไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ ชัยชนะแห่งสงครามยุทธหัตถีที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีชัยชนะเหนือพระมหาอุปราชา ณ สมรภูมิดอนเจดีย์ พบหลักฐานภายในและรอบเมืองอุทอง โดยมีโบราณสถานส่วนใหญ่เหลือเพียงส่วนฐาน โบราณสถานสำคัญเช่น เจดีย์ โบราณวัตถุที่สำคัญเช่น จารึกคาถา เยธมมา ภาษาบาลีอักษรปัลลวะ และจารึก นโมพุทฺธายะ อักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต ศิโยร พระพุทธรูปทองคำ พระพิมพ์ดินเผาปางสมาธิ พระพุทธรูปสำริด ลักษณะคล้ายศิลปะศรีวิชัย

คำสำคัญ: พันธุมบุรี, พระพุทธศาสนา, สุพรรณบุรี

Abstract

This academic article, the author aims to present the history of Phanthumburi or Suphanburi province. An ancient city Found evidence starting from the Suvarnabhumi period, Funan, Amrawadee, Dvaravati and Srivijaya Suphanburi was originally named Dvaravati Srisuphanphum or "Phanthomburi" In the history of salvage of Thai independence in the Ayutthaya period Such as the victory of the war, luthaheete, where King Naresuan the Great triumphed over Phra Maha Uparaja at the Don Chedi battlefield. Found evidence in and around U Thong city With most of the archaeological sites left only at the base Important archaeological sites such as pagodas, important artifacts such as the inscription of Yethmma, Pali language, Pali script And the inscription of Namopudhaya, Palawan, Sanskrit Golden buddha head Clay Buddha amulet Bronze Buddha Characteristics similar to Srivijaya art.

Keywords: PhanThumburi, Buddhism, Suphanburi

บทนำ

พันธุมบุรี หรือในปัจจุบันก็คือ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเมืองโบราณ พบหลักฐานทางโบราณคดีมีอายุไม่ต่ำกว่า 3,500 - 4,000 ปี โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ขุดพบมีทั้งยุคหินใหม่ ยุคสำริด ยุคเหล็ก และสืบทอดวัฒนธรรมต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิ ฟูนัน อมราวดี ทวารวดี และศรีวิชัย สุพรรณบุรีเดิมมีชื่อว่า ทวารวดีศรีสุพรรณภูมิหรือ “**พันธุมบุรี**” ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำท่าจีน แถบบริเวณตำบลรั้วใหญ่ไปจรดตำบลพิหารแดง ต่อมาพระเจ้ากาแตได้ย้ายเมืองมาตั้งอยู่ที่ฝั่งขวาของแม่น้ำแล้วโปรดให้มอญน้อยไปสร้างวัดสนามชัย และบูรณะวัดป่าเลไลยก์ พร้อมชักชวนให้ข้าราชการจำนวน 2,000 คนบวช จึงขนานนามเมืองใหม่ว่า “**สองพันบุรี**” ครั้นถึงสมัยพระเจ้าอู่ทอง ได้สร้างเมืองมาทางฝั่งใต้หรือทางตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนชื่อเมืองเรียกว่า “**อู่ทอง**” จวบจนสมัยขุนหลวงพะงั่ว เมืองนี้จึงเรียกชื่อว่า สุพรรณบุรี นับแต่นั้นมา (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี, ประวัติเมืองสุพรรณบุรี)

พันธุมบุรี หรือจังหวัดสุพรรณบุรี ในด้านประวัติศาสตร์การกอบกู้เอกราชไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้แก่ ชัยชนะแห่งสงครามยุทธหัตถีที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงมีชัยชนะเหนือพระมหาอุปราชา ณ สมรภูมิดอนเจดีย์ เป็นมหาวีรกรรมคชยุทธอันยิ่งใหญ่ที่ได้ถูกจารึกไว้ในด้านวรรณคดี เป็นเมืองต้นกำเนิดแห่งตำนาน “**ขุนช้างขุนแผน**” วรรณคดีไทยเรื่องราวและสถานที่ที่ปรากฏตามท้องเรื่องยังคงมีให้เห็นในปัจจุบัน (กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี, ประวัติเมืองสุพรรณบุรี)

พันธุมบุรีกับพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระพุทธศาสนาได้มีการแผ่ขยายไปทั่ว และมีการพัฒนาการจากประเทศอินเดียเข้าสู่ประเทศไทย จากหลักฐานที่แสดงไว้อย่างชัดเจนคือ เมืองพันธุมบุรี เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมาจนถึงสมัยรัชกาลปัจจุบันทุกๆ พระองค์ ต่างเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ถวายความอุปถัมภ์ค้ำชู เชิดชูพระพุทธศาสนาด้วยการขอแสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะ พระพุทธศาสนาเข้าสู่แคว้นสุวรรณภูมิ เริ่มตั้งแต่สมัยทวารวดี มาจนถึงยุคปัจจุบันพระพุทธศาสนาถือว่ามีส่วนช่วยให้ชนในประเทศได้อยู่ดีมีสุข เพราะหลักธรรมคำสั่งสอนของพระองค์นั้น เป็นประโยชน์ต่อการประพฤติปฏิบัติ และประกอบสัมมาอาชีพในทางที่ถูกที่ควรมาจวบจนถึงยุคปัจจุบันนี้

ขอบเขตของเรื่อง

บทความงานวิจัยเรื่อง พันธุมบุรี พระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากเอกสารประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา และเอกสารทางพระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี งานเขียน งานวิจัย บทความ เอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องโดยมีขอบข่ายครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่เกี่ยวกับ ประวัติความสำคัญของเมืองโบราณในจังหวัดสุพรรณบุรี 1) ศึกษา

จดหมายเหตุ 2) ศึกษาโบราณสถานในจังหวัดสุพรรณบุรี 3) ศึกษาการส่งเสริมแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี

พันธุมบุรี : พระพุทธศาสนาในสุพรรณบุรี

พันธุมบุรี หรือจังหวัดสุพรรณบุรีปัจจุบัน ตามประวัติศาสตร์ชาติไทยและประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา นับได้ว่าเป็นเมืองโบราณคดีที่เก่าแก่เมืองหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่ทางภาคตะวันตกของประเทศไทย มีอายุถึงยุคหินใหม่ ประมาณ 3,500-4,000 ปี สืบต่อเนื่องกันเรื่อยมาจนถึงยุคสัมฤทธิ์และเหล็กอายุราว 2,500 ปี ล่วงเข้าสู่ยุคสุวรรณภูมิ พุ้นัน อมรวดี ทวารวดี ศรีวิชัย อุทอง ยุชยา และปัจจุบันนี้โบราณวัตถุ โบราณสถาน ที่พบเป็นประจักษ์พยานบ่งบอกว่าพันธุมบุรี หรือจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเมืองที่เก่าแก่ตามประวัติความเป็นมา ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในจังหวัดสุพรรณบุรี

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ตั้งอยู่ในตำบลรั้วใหญ่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรี ถนนสมภารคง แยกจากถนนมาลัยแมน ไปประมาณ 300 เมตรในสมัยก่อนเป็นศูนย์กลางของเมืองสุพรรณภูมิ เป็นวัดคู่บ้านคู่เมือง สันนิษฐานว่ามีอายุไม่ต่ำกว่า 600 ปี ปรากฏองค์ประธานซึ่งเป็นโบราณสถานอีกแห่งหนึ่ง เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ เมื่อปี พ.ศ.2456 ชาวบ้านลักลอบขุดค้นหาทรัพย์สินจนหลุดไถ่ไปมาก พระพิมพ์ผงสุพรรณบุรีที่โด่งดังมาก อันเป็นหนึ่งใน “เบญจภาคี” ก็ได้ไปจากกรุในองค์พระปรางค์นี้ และพระเครื่องที่มีชื่อเสียงอื่นๆ ที่นอกเหนือจากพระผงสุพรรณ เช่น พระกำแพงศอก พระมหะวร พระสุพรรณยอดไถ พระสุพรรณหลังผาน ตลอดจนพระเนื้อชินต่างๆ ซึ่งปัจจุบันหายาก นักโบราณคดีหลายท่านให้ความเห็นว่า น่าจะเป็นศิลปะการก่อสร้าง ในสมัยอุทองสุพรรณภูมิ เพราะหลักฐานการก่อสร้าง เป็นการก่ออิฐไม่ถือปูน ซึ่งเป็นวิธีการเก่าแก่ก่อนสมัยอยุธยา

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี เดิมเป็นวัดสำคัญของเมืองโบราณสุพรรณบุรีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ก่อนถูกทิ้งร้างไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง เมื่อคราวสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาตอนต้น และเมื่อสงครามครั้งที่ 2 เสียกรุงศรีอยุธยา พุทธศักราช 2310 จากนั้นจึงมีการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่อีกครั้ง ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ประวัติการสร้างวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี ปรากฏในจารึกบนแผ่นลานทองที่พบจากกรุพระปรางค์ และยอดนภศูล เมื่อพุทธศักราช 2156 ข้อความในจารึกระบุถึงการสร้างพระสถูป (องค์พระปรางค์) ของพระมหากษัตริย์ และการปฏิสังขรณ์โดยพระราชโอรสในสมัยต่อมา ซึ่งนักวิชาการมีความเห็นว่า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงสร้าง อาจหมายถึงสมเด็จพระนครินทราธิราช หรืออาจหมายถึงสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) จึงนำไปสู่ข้อสันนิษฐานว่า วัดพระศรีรัตน

นมมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี สถาปนาขึ้นช่วงต้นกรุงศรีอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ ๒๐) ระหว่างรัชกาลใดรัชกาลหนึ่ง

แผนผังสถาปัตยกรรมประกอบไปด้วย เจดีย์ทรงปราสาทเป็นประธานของวัด ด้านข้างมีปีกปราสาทหรือปราสาทขนาดเล็กขนานกับปราสาทประธานทั้งสองข้าง ทำระเบียงคดล้อมอยู่โดยรอบ ด้านนอกระเบียงคดมีวิหารหลวงอยู่ด้านหน้าทางทิศตะวันออก และอุโบสถอยู่ด้านหลังทางทิศตะวันตก โดยสร้างอยู่แนวเดียวกับปราสาทประธาน ตามความนิยมในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น นอกกระเบียงคดยังมีวิหารราย และเจดีย์รายอีกหลายองค์รายล้อมอยู่โดยรอบ

ลักษณะทางศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมของพระปราสาท พระปราสาทวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี ก่อด้วยอิฐสอดิน ผิวด้านนอกฉาบปูนส่วนฐานทำเป็นชุตฐานบัวลูกฟัก สีเหลี่ยมย่อมุมซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป 4 ชั้น รองรับองค์เรือนธาตุ ลักษณะมมมีมุมประธานซึ่งมีขนาดใหญ่อยู่กลาง มุมย่อยซึ่งมีขนาดใหญ่อยู่กลาง มุมย่อยซึ่งมีขนาดเล็กกว่าขนาดทั้งสองข้าง องค์เรือนธาตุสอบโค้งเข้าหาส่วนบน ย่อมุมรับกับส่วนฐาน มีมุมซุ้มจรนำทั้ง 4 ด้าน เฉพาะด้านทิศตะวันออกทำเป็นคูหาประดิษฐานพระปราสาทจำลอง ผนังห้องคูหาทั้ง 3 ด้านฉาบปูนเรียบ เพดานบุด้วยแผ่นไม้กระดาน และมีบันไดขึ้นสู่คูหาเพียงด้านเดียว หน้าบันเรือนธาตุทำเป็นซุ้มลดซ้อนกัน 2 ชั้น ประดับลวดลายปูนปั้นเป็นรูปมกรและนาค บริเวณชั้นบัวรดเกล้าปรากฏรูปเทพพนมระหว่างมกรและนาค บริเวณชั้นบัวรดเกล้าปรากฏลวดลายปูนปั้นเป็นรูปอุษะและกลีบบัว อันเป็นแบบประเพณีนิยมสมัยอยุธยาตอนต้นสามารถเปรียบเทียบได้กับชั้นบัวรดเกล้าที่พระปราสาทวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เหนือขึ้นไปเป็นชั้นเชิงบาตรครุฑแบก ยักษ์แบก แต่ปัจจุบันปรากฏเพียงปูนปั้นรูปยักษ์บริเวณมุมย่อยเท่านั้น นอกจากนี้บริเวณหน้ากระดานของวิมานชั้นแรกยังปรากฏลวดลายปูนปั้นเป็นรูปหงส์ รูปใบไม้ ในกระฉากอีกด้วย ส่วนยอดพระปราสาทประกอบด้วยชั้นวิมานจำลองซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป ๗ ชั้น สอบโค้งเข้าหาปลายบริเวณมุมและด้านประดับด้วยกลีบนูนและซุ้มบันแถลง ยอดพระปราสาทประดับด้วยนาคสุล

เมื่อ พ.ศ.2456 ในคราวขุดกรุพระปราสาทวัดนี้ได้พบจารึกลานทองหลายลานด้วยกัน ที่สำคัญคือ จารึกที่กล่าวถึงกษัตริย์สองพระองค์ที่ทรงสร้างและทรงซ่อมพระปราสาทองค์ดังกล่าวไว้ด้วย (จารึกหลักที่ 47) ซึ่งอายุของจารึกลานทองแผ่นนี้ นักภาษาโบราณหลายท่าน (ก่องแก้ว วีระประจักษ์, เทียม มีเต็ม, อุไรศรี วรสระริน) ให้ความเห็นว่า อักษรในจารึกลานทองแผ่นนี้เป็นรูปอักษรในราวพุทธศตวรรษที่ 24 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่เมื่อพิจารณาตามข้อความในจารึกและพระนามพระมหากษัตริย์แล้วจะเห็นว่าเป็นพระนามกษัตริย์ในสมัยอยุธยา ชัดเจนกับรูปอักษรมาก ในขณะที่พิจารณาทางรูปแบบศิลปกรรมศิลปกรรมขององค์ปราสาทก็เป็นศิลปกรรมสมัยอยุธยา จึงมีทางเป็นไปได้ว่า จารึกลานทอง หลักที่ 47 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุนี้เป็นจารึกที่สร้างขึ้นใหม่ โดยใช้อักษรข้อความลอกเลียนแบบจารึกของเดิมซึ่งชำรุด

ในปี พ.ศ.2542-2543 ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี ได้ดำเนินงานขุดค้นบริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พบว่าบริเวณดังกล่าวนี้ปรากฏร่องรอย

กิจกรรมของมนุษย์ในอดีตมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 3710) กรมศิลปากร ประกาศขึ้นทะเบียนวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นโบราณสถานสำคัญสำหรับชาติ หลังจากนั้นได้มีการดำเนินงานขุดศึกษาโบราณคดี และบูรณะโบราณสถานบางส่วนเป็นระยะๆ และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์จนแล้วเสร็จ เมื่อพุทธศักราช 2562

เมืองอู่ทอง

ลักษณะทางกายภาพของเมืองโบราณอู่ทอง เป็นเมืองสมัยทวารวดีที่มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ โดยมีคูน้ำ 1 ชั้น มีแนวคันดินขนานทั้งสองฝั่งคูน้ำ ฝั่งเมืองเป็นวงรี วงตัวในแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือ - ตะวันตกเฉียงใต้ มีขนาดกว้างประมาณ 750 เมตร และยาวประมาณ 1,650 เมตร เนื้อที่โดยรวมประมาณ 976 ไร่ ลักษณะพื้นที่ตั้งเมืองเป็นลูกคลื่นลอนลาดสลับลอนชันไปจนถึงเทือกเขาทิศตะวันตกของตัวเมือง พื้นที่ตัวเมืองอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 6 เมตร มีแม่น้ำจรเข้สามพันไหลผ่านด้านตะวันออกของเมืองส่วนด้านตะวันตกเป็นแนวทิวเขาทอดยาวในแนวเหนือ - ใต้ ประกอบด้วย เขาทุ่งดินดำ เขาพุททอง เขาตาก้าว เขาโกปิตทอง เขาพระ เขารางกะปิตและเขาคอก เทือกเขาเหล่านี้โดยเฉพาะเขารางกะปิตและเขาคอก เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำที่ไหลเข้าคูเมือง เช่น ลำห้วยรวก และห้วยหางนาศ ก่อนไหลออกจากคูเมืองลงไปรวมกับแม่น้ำจรเข้สามพันซึ่งไหลผ่านออกไปทางตะวันออกลงไปรวมกับแม่น้ำท่าว่าทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมือง (สุภมาศ ดวงสกุล และคณะ 2562 : 5-9)

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 12) ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ จำพวกขวานหินขัดบริเวณเมืองโบราณอู่ทองแต่พบน้อยชิ้น การสำรวจในระยะหลังของกรมศิลปากรตรงพื้นที่ลาดเชิงเขาและพื้นที่ราบลูกคลื่นบริเวณรอบเทือกเขาทางตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองโบราณอู่ทอง เช่น เขาโกปิตทอง เขากำแพง เขาทุ่งดินดำ ได้พบขวานหินขัดกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวด้วย แสดงให้เห็นว่าในช่วงปลายสมัยหินใหม่ บริเวณเชิงเขารอบเมืองอู่ทองเป็นที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยของคนโบราณ ซึ่งศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ได้เคยกำหนดอายุขวานหินขัดที่พบในพื้นที่อู่ทองโดยการศึกษาเปรียบเทียบได้ราว 3,000 ปีมาแล้ว (ชิน อยู่ดี 2509 : 43-50)

หลักฐานการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในระยะแรกในพื้นที่อู่ทองและรอบๆ เห็นได้ชัดเจนในช่วงสมัยโลหะ (สมัยเหล็ก) ตั้งแต่เมื่อราว 1,900-2,500 ปีที่แล้ว หรือประมาณพุทธศตวรรษที่ 1-6 โดยชุมชนสมัยนี้เป็นชุมชนหมู่บ้านที่ไม่หนาแน่น ส่วนใหญ่เกาะกลุ่มกระจายตัวอยู่ตามแม่น้ำท่าว่า - ท่าคอย - จระเข้สามพัน ซึ่งได้พบเนินดินที่ฝังศพสมัยนี้จำนวนมาก เช่น ที่บ้านนาลาว บ้านดอนมะเกลือ ดอนยายก่อย โคกสำโรง ดอนคา (อู่ทอง) ดอนมะกัก ปลายน้ำ ดอนคา (ดอนเจดีย์) แต่น่าเสียดายที่แหล่งเหล่านี้ถูกขุดทำลายเพื่อหาลูกปัดเกือบทุกแหล่ง โดยแหล่งโบราณคดีร่วมสมัยนี้ที่มี

ชื่อเสียงและได้รับการขุดค้นศึกษาอย่างเป็นระบบคือ แหล่งโบราณคดีดอนตาเพชรซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปในเขตอำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดีบ้านนาลาว ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองโบราณอู่ทองราว 3 กิโลเมตร โดยพรชัย สุจิตต์ ในปี พ.ศ. 2525 และวสันต์ เทพสุริยานนท์ ในปี พ.ศ. 2544 พบกิจกรรมการฝังศพ ขวานหินขัด ลูกปัดแก้ว ตะกรันแร่ และเครื่องมือโลหะ โดยไม่พบหลักฐานเกี่ยวกับการนับถือศาสนาเลย จึงกำหนดอายุให้อยู่ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (สมัยเหล็ก) และอาจมีการอยู่อาศัยสืบเนื่องมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ นอกจากนี้แล้ว พจนก กาญจนจันทร์ ยังสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยเหล็กตอนปลาย จนถึงช่วงก่อนสมันทวารวดีอายุราว 1,500-2500 ปีมาแล้ว ที่แหล่งโบราณคดีบ้านวังขอนในพื้นที่ด้านตะวันออกของคูเมืองอู่ทองด้วย (วสันต์ เทพสุริยานนท์ 2545 : 127-150)

ล่วงเข้าสู่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-9 (1,700-1,900 ปีที่แล้ว) บริเวณที่ตั้งเมืองอู่ทองจึงเริ่มมีคนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยกันหนาแน่นมากขึ้น ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 6-9 ซึ่งจัดเป็นช่วงที่เครือข่ายการค้าข้ามภูมิภาคจากอินเดีย - โรมันและจีนเติบโต ชุมชนที่เมืองอู่ทองมีพัฒนาการเป็นอย่างมากในช่วงเวลานี้ ดังหลักฐานการเข้ามาของรูปแบบภาชนะจากอินเดียในชั้นดินที่แหล่งโบราณคดีบ้านท่าม่วง อำเภ่อู่ทอง การพบเหรียญโรมันสมัยจักรพรรดิวิคโตรินุส (พ.ศ. 812-814) รวมถึงลูกปัดกึ่งหินมีค่าแบบอินเดียที่กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 6 ในเมืองอู่ทองก็แสดงถึงการเป็นชุมชนชุมทางการค้าที่สำคัญระยะนี้ ซึ่งคล้ายกับโบราณวัตถุที่พบที่เมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม และเป็นเมืองท่าสำคัญของอาณาจักรพูน สอดคล้องกับแนวคิดของ ควอริชต์ เวลซ์ เกี่ยวกับเมืองจินหลิน

ซึ่งเป็นรัฐสมัยก่อนทวารวดี (Pre-Dvaravati state) ที่ปรากฏในจดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์เหลียงว่าน่าจะตรงกับเมืองอู่ทอง เมื่อเข้าสู่ช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 9-11 (1,500-1,700 ปีที่แล้ว) เป็นช่วงที่ขุดค้นพบภาชนะแบบทวารวดีในชั้นดินบริเวณตัวเมืองอู่ทองและรอบๆ เป็นจำนวนมากขึ้น ที่สำคัญคือการปรากฏงานศิลปกรรมในศาสนาพุทธที่ได้รับอิทธิพลศิลปะอมราวดีจากอินเดีย ได้แก่ พระสงฆ์อุ้มบาตรดินเผา 3 รูป พระพุทธรูปนาคปรกดินเผา และรูปกนิฐีที่สวมศิราภรณ์ หลักฐานดังกล่าวนี้แสดงถึงการเข้ามาของพุทธศาสนาที่น่าจะตั้งมั่นในเมืองนี้ เนื่องจากโบราณวัตถุข้างต้นเป็นของติดกับอาคารศาสนสถาน จึงน่าจะเชื่อว่าการอยู่อาศัยนับถือพุทธศาสนาหรืออย่างน้อยก็รู้จักศาสนาแล้วตั้งแต่เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 9-10 (ชิน อยู่ดี 2509 : 43-50)

สมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 12-16) เมืองโบราณอู่ทองมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างแท้จริง ในสมัยทวารวดี นักวิชาการหลายท่านจึงมีข้อสันนิษฐานว่าเมืองโบราณอู่ทองอาจเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีในระยะแรก และหลักฐานส่วนใหญ่บ่งชี้ว่าเมืองอู่ทองอาจจะเป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งในสมัยทวารวดี หลักฐานที่พบบริเวณเมืองอู่ทอง ในเวลานี้อาจแบ่งได้เป็นหลักฐานเกี่ยวกับศาสนา หลักฐานเกี่ยวกับการติดต่อกับดินแดนอื่นๆ และหลักฐานเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง โดยแต่ละส่วนมีหลักฐานสำคัญ ดังนี้

1 หลักฐานเกี่ยวกับศาสนา ที่เมืองอุทองพบหลักฐานทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ เช่นเดียวกับเมืองสมัยทวารวดีแห่งอื่นๆ สำหรับศาสนาพุทธนั้น พบหลักฐานภายในและรอบเมืองอุทอง โดยมีโบราณสถานเนื่องในพุทธศาสนานับรวมกันได้มากกว่า 20 แห่ง ส่วนใหญ่เหลือเพียงส่วนฐาน ตัวอย่างโบราณสถานสำคัญเช่น เจดีย์หมายเลข 1,2,10 และ 11 โบราณวัตถุที่สำคัญเช่น จารึกคาถา เยธมมาฯ ภาษาบาลีอักษรปัลลวะ และจารึกนโมพุทธานะ อักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต อายุราวพุทธ ศตวรรษที่ 12 “**ธรรมจักร**” อิทธิพลศิลปะอินเดียแบบคุปตะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 เศียร พระพุทธรูปทองคำ จากการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข 2 อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-14 แผ่นพระพิมพ์ ดินเผาปางสมาธิ พุทธรูปสำริด และประติมากรรมสำริดพระโพธิสัตว์ปัทมปาณี ลักษณะคล้ายศิลปะ ศรีวิชัย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14

ส่วนหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์นั้นพบอยู่นอกเมืองโบราณอุทอง โดยพบรูป เคารพเนื่องในศาสนาพราหมณ์ไศวนิกาย เช่น เอกมุขลึงค์ อายุราวศตวรรษที่ 12-13 ที่คอกช้างดิน ตรงเชิงเขาคอก พื้นที่นี้มีประวัติการค้นพบศิวิลลิ่งอีกชิ้นหนึ่ง และมีเทวสถานหลายแห่งตั้งเรียงรายอยู่ริมห้วยน้ำตกพุ่มม่วง จารึกแผ่นทองแดง ตราประทับ ดินเผารูปตรีศูล และเนื่องในไวษณพนิกายเช่น ประติมากรรมพระวิฆณุ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 (อรุณศักดิ์ กิ่งมณี, 2545 : 75)

2. หลักฐานเกี่ยวกับการติดต่อกับดินแดนอื่นๆ นอกเหนือจากหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนา แล้ว เมืองโบราณอุทอง ในสมัยทวารวดียังพบหลักฐานการติดต่อกับดินแดนอื่นๆ ทั้งจีน อินเดีย อาหรับและเปอร์เซีย โดยพบภาพดินเผาหรือภาพปูนปั้นรูปชาวต่างชาติ เหยี่ยูตราต่างประเทศ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง และเครื่องถ้วยเคลือบจากตะวันออกกลาง (เปอร์เซีย)

3. หลักฐานเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การพบเหรียญเงินมีจารึกอักษรปัลลวะ ภาษา สันสกฤต กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 จำนวน 3 เหรียญ ที่โบราณสถานคอกคอกช้างดิน ซึ่ง ยอร์ช เซเดส์ เคยอ่านจารึกแบบนี้บนเหรียญที่เคยพบจากเมืองนครปฐมว่า “ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ” แปลว่า “บุญกุศลของพระราชาแห่งศรีทวารวดี” และจารึกบนแผ่นทองแดง อักษรหลังปัลลวะ ภาษา สันสกฤต กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 กล่าวถึงพระเจ้าหรรษวรมัน ซึ่งศาสตราจารย์ชอง บวสเชอลิเยร์ สันนิษฐานว่าเป็นพระนามของกษัตริย์แห่งทวารวดี อาจแสดงให้เห็นว่าเมืองอุทองมี กษัตริย์เป็นผู้ปกครอง ลำสุดกรมศิลปากรขุดค้นพบพระพิมพ์ดินเผามีจารึกอักษรหลังปัลลวะ งามอยู่ โบราณ ความว่า “บุญนี้ (เป็นของ) กษัตริย์มะระตา (ผู้สร้าง) พระพุทธรูป” ที่โบราณสถานพูนางาค หมายเลข 2 บนยอดเขารางกะปิต ได้ช่วยยืนยันการมีอยู่ของกษัตริย์ผู้ปกครองที่เมืองอุทองแห่งนี้ (ปรัชญา รุ่งแสงทอง, 2560 : 29)

หลังสมัยทวารวดี (หลังพุทธศตวรรษที่ 16) เมืองอุทองน่าจะซบเซาลงหลังสมัยทวารวดีโดย การขุดค้นชั้นดินภายในเมืองพบหลักฐานชัดเจนว่า เมืองนี้แทบไม่มีหลักฐานการอยู่อาศัยในสมัยหลัง ทวารวดี แต่คงไม่ได้เป็นเมืองร้างไปเสียทีเดียวเนื่องจากยังคงปรากฏศิลปกรรมที่กำหนดอายุอยู่ในช่วง พุทธศตวรรษที่ 16-17 ที่มีอิทธิพลของเขมรเข้ามาดังเห็นได้จากเศียรปูนปั้น รูปยักษ์ และรูปบุคคลที่มี

ไพระมัสสุแบบเขมร อย่างไรก็ตามนักวิชาการบางท่านเห็นว่าที่เมืองอุทองยังไม่พบหลักฐานที่แน่ชัดนักเกี่ยวกับอิทธิพลศิลปะเขมรในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 เมืองอุทองเริ่มปรากฏหลักฐานการใช้งานพื้นที่อีกครั้งเมื่อถึงสมัยอยุธยา โดยพบร่องรอยการอยู่อาศัยรอบตัวเมืองอุทอง และหลักฐานการเข้ามาบูรณะศาสนสถาน ที่เจดีย์หมายเลข 1 (วัดปราสาทร้าง) โดยเป็นการก่อเจดีย์ใหม่บนฐานเจดีย์เดิมสมัยทวารวดี และยังปรากฏร่องรอยการบูรณะซ่อมแซมเจดีย์หลายแห่งบนยอดเขาด้วย เช่น ที่วัดเขาพระ วัดเขาทำเทียม วัดเขาดีสลัก เป็นต้น (สมศักดิ์ รัตนกุล 2545 : 151) ในพระราชพงศาวดารเหนือกล่าวไว้ว่าพระเจ้ากาแต เป็นเชื้อมาแต่เนเรศวรหงษาได้มาบูรณะวัดโปรดสัตว์ วัดภูเขาทอง วัดใหญ่ แล้วให้มอญน้อยออกไปสร้าง วัดสนามไชย แล้วมาบูรณะ วัดพระป่าเลไลยก์ ในวัดลานมะขวิด แขวงเมืองพันธุมบุรี ขนานนามเมืองใหม่ว่า สองพันบุรี พระองค์อยู่ในราชสมบัติ 40 ปี จึงสวรรคต เมื่อปี จ.ศ.565

พระพุทธศาสนาในเมืองพันธุมบุรี (สุพรรณบุรี)

เรื่องราวทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และโบราณคดีของเมืองพันธุมบุรี หรือสุพรรณบุรี นั้น นักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างชาติต่างก็ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้ากันมานาน และเป็นที่ยอมรับกันว่าเมืองพันธุมบุรี หรือสุพรรณบุรี ได้เริ่มต้นการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในยุคหินใหม่ แล้วพัฒนามาเป็นรัฐแรกเริ่มในสมัยทวารวดี โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองอุทอง จนเมื่อเมืองอุทองเสื่อมสลายลงในราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ดินแดนจังหวัดสุพรรณบุรีก็ไม่ร้างราผู้คนไปแต่อย่างใด หากได้ปรากฏร่องรอยชุมชนโบราณและศาสนสถานที่ได้รับอิทธิพลศิลปกรรมของเขมรหลายแห่ง ที่สำคัญคือเนินทางพระ ในเขตอำเภอสามชุก ซึ่งได้พบศาสนสถานในพุทธศาสนาแบบมหายาน จนกระทั่งในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 จึงได้ปรากฏชื่อรัฐอิสระในนาม “สุพรรณภูมิ” ขึ้น โดยมีศูนย์กลางอยู่ในบริเวณที่เป็นตัวจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน

จากการศึกษาร่องรอยจากภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตัวจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน ปรากฏร่องรอยเมืองโบราณที่มีคูน้ำและกำแพงเมืองล้อมรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรีให้เห็นอย่างชัดเจน ซ่อนทับอยู่บนเมืองรุ่นแรก ที่มีอาณาเขตรอบคลุมพื้นที่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี สันนิษฐานว่าเมืองรุ่นแรกนี้เองที่รู้จักกันในนาม สุพรรณภูมิ ซึ่งเป็นเมืองร่วมสมัยกับสุโขทัย เมืองนี้ดำรงฐานะเป็นเมืองอิสระจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิเสด็จขึ้นครองราชย์ ณ กรุงศรีอยุธยา จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอ้ายพระยาพระราชโอรสพระองค์แรกมาครองเมืองสุพรรณภูมิ เมืองนี้จึงมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงของกรุงศรีอยุธยา เชื่อว่าในสมัยนี้เองที่เมืองนี้ถูกลดขนาดลงเหลือเพียงฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรี และเมื่อกรุงศรีอยุธยาทำสงครามกับพม่า เมืองนี้ก็มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านรับศึกพม่าด้วย จนในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงได้โปรดฯ ให้รื้อกำแพงเมืองนี้ลงเสียเพื่อป้องกันไม่ให้พม่ายึดเป็นฐานตีกรุงศรีอยุธยาได้ (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี)

ที่ตั้งเมืองสุพรรณบุรี ที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น ตั้งอยู่ทางตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรี (ท่าจีน) ยังมีคูและกำแพงเมืองปรากฏอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ แต่ตัวเมืองในปัจจุบันตั้งอยู่ที่ตำบลท่าพี่เลี้ยง ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ สันนิษฐานว่าคงย้ายมาเมื่อสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะในสมัยกรุงธนบุรีกำลังมีศึกพม่าเข้ามาประชิดติดพัน ยังไม่มีเวลาว่างที่จะทรงคิดในเรื่องการสร้างบ้านเมืองใหม่ขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก็แสดงว่าเมืองที่ย้ายมาตั้งขึ้นใหม่นี้ ยังคงเป็นป่าเปลี่ยวอยู่ บ้านเรือนราษฎรก็มีแต่เฉพาะตามริมแม่น้ำเท่านั้น ลึกจากลำน้ำเข้าไปยังเป็นป่าอยู่แทบทั้งสิ้น ตามที่สุนทรภู่กวีเอกของไทยไปเที่ยวเมืองพันธุมบุรี หรือเมืองสุพรรณบุรีในปัจจุบัน ยังพรรณนาไว้ในโคลงนิราศสุพรรณว่า “ได้พบเสื่ออยู่ในบริเวณเมืองสุพรรณบุรีนี้”

สรุป

พันธุมบุรี หรือในปัจจุบันก็คือ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเมืองโบราณ พบหลักฐานทางโบราณคดี มีอายุไม่ต่ำกว่า 3,500-4,000 ปี เริ่มตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิ พุณัน อมราวดี ทวารวดี และศรีวิชัย สุพรรณบุรีเดิมมีชื่อว่า ทวารวดีศรีสุพรรณภูมิหรือ “พันธุมบุรี” ในด้านประวัติศาสตร์การกอบกู้เอกราชชาติไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้แก่ ชัยชนะแห่งสงครามยุทธหัตถีที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงมีชัยชนะเหนือพระมหาอุปราชา ณ สมรภูมิดอนเจดีย์

ตามประวัติศาสตร์ชาติไทย เมืองอุททองอาจจะเป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งในสมัยทวารวดี ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ เช่นเดียวกับเมืองสมัยทวารวดีแห่งอื่นๆ สำหรับศาสนาพุทธนั้น พบหลักฐานภายในและรอบเมืองอุททอง โดยมีโบราณสถานเนื่องในพุทธศาสนานับรวมกันได้มากกว่า 20 แห่ง ส่วนใหญ่เหลือเพียงส่วนฐาน ตัวอย่างโบราณสถานสำคัญเช่น เจดีย์ โบราณวัตถุที่สำคัญเช่น จารึกคาถา เยธมาฯ ภาษาบาลีอักษรปัลลวะ และจารึก นโมพุทฺธายะ อักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 เศียรพระพุทธรูปทองคำ พระพิมพ์ดินเผาปางสมาธิ พระพุทธรูปสำริด และประติมากรรมสำริด พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี ลักษณะคล้ายศิลปะศรีวิชัย

พระราชพงศาวดารเหนือ พระเจ้ากาแต เป็นเชื้อมาแต่เนเรศวรท้าวดี ได้มาบูรณะวัดโปรดสัตว์ วัดภูเขาทอง วัดใหญ่ แล้วให้มอญน้อยออกไปสร้าง วัดสนามไชย แล้วมาบูรณะ วัดพระป่าเลไลยก์ ในวัดลานมะขวิด แขวงเมืองพันธุมบุรี ขนานนามเมืองใหม่ว่า สองพันบุรี พระองค์อยู่ในราชสมบัติ 40 ปี จึงสวรรคต

บรรณานุกรม

กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี. ประวัติเมืองสุพรรณบุรี [ออนไลน์]. แหล่งที่มา. <http://www.suphanburi.go.th/suphan/ProvinceHistory.php> [28 ตุลาคม 2563].

ชิน อยู่ดี. 2509. “เรื่องก่อนประวัติศาสตร์ที่อำเภออุททอง.” ใน **โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุททอง**.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 3710, [วันที่ 8 มีนาคม 2478].

ปรัชญา รุ่งแสงทอง. (พฤษภาคม-มิถุนายน, 2560). “โบราณสถานพูนางาคือหินตั้งจริงหรือ.” **ศิลปากร** 60, 3 .

พระวิเชียรปรีชา (น้อย). **พงศาวดารเหนือ**. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกเอก เจ้าพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาธิบดี (ม.ร.ว.มูล ดารากร) ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2503 (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา. <https://www.baanjommyut.com> (7 กันยายน 2563). [10 มกราคม 2564].

วสันต์ เทพสุริยานนท์. (2545). “อุททอง: พัฒนาการก่อนพุทธศตวรรษที่ 12.” ใน **โบราณคดีเมืองอุททอง**. นนทบุรี: โรงพิมพ์ สหมิตรพรินต์.

สมศักดิ์ รัตนกุล. (2545). “รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถาน เมืองอุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี” ใน **โบราณคดีคอกช้างดิน**. กรุงเทพมหานคร: ฟันี่ พับลิชชิ่ง.

สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี. **ประวัติเมืองสุพรรณบุรี** [ออนไลน์] แหล่งที่มา. <http://www.suphanburi.go.th> [28 ตุลาคม 2563].

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. “**โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี**.” D-Library | National Library of Thailand, accessed 7 กันยายน 2020.

สุภมาศ ดวงสกุล และคณะ. (2562). **ศาสนสถานและสิ่งก่อสร้างบนเทือกเขาศักดิ์สิทธิ์ เมืองอุททอง**. สมุทรสาคร: บริษัท บางกอกอินแฮร์ส จำกัด.

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (2545). “โบราณวัตถุชิ้นสำคัญของเมืองอุททอง.” ใน **โบราณคดีเมืองอุททอง**. (นนทบุรี: โรงพิมพ์สหมิตรพรินต์).